

Cemal Safi'nin Na'tları ve Tahlili

Doç. Dr. Mehmet Şahin | ORCID: 0000-0002-2548-211X | mehmetsahin@akdeniz.edu.tr

Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01m59r132>

Öz

Makale, Türk edebiyatında Hz. Muhammed'e duyulan sevgi ve bağlılığın şiir yoluyla ifade edildiği na't geleneğinin, modern dönem şiirinde nasıl sürdürüldüğünü ve biçimsel olarak nasıl dönüştüğünü, Cemal Safi'nin "Na't-ı Şerif/ Senin Üstüne" ve "Na't/ Efendim" adlı şiirleri üzerinden ele almaktadır. Çalışmanın temel amacı, klasik na't estetiğinin çağdaş şiir anlayışıyla nasıl bütünleştiğini ve bu birleşimin edebî açıdan ne tür yenilikler ortaya koyduğunu analiz etmektir. Bu bağlamda, çalışma nitel bir yöntemle, metin çözümlemesi ve tematik analiz teknikleriyle gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Türk edebiyatında na't türünün tarihi gelişimi, işlevi ve sanatsal bağlamı teorik olarak sunulmuş, ardından Safi'nin seçili şiirleri tematik, dilsel ve üslupsal açılardan incelenmiştir. Analiz sonucunda, Safi'nin na'tlarında klasik yapının korunduğu, ancak içerik ve dilde modern duyarlılıklar taşıyan özgün bir söylemin geliştirildiği tespit edilmiştir. Şairin istifham ve nida gibi edebî sanatları yoğun biçimde kullanarak Hz. Muhammed'in mutlak aşkını, şefaati, peygamberlik mucizelerini ve manevî güzelliğini çağdaş Türkçeyle ve halk şiiriyle uyumlu bir biçimde yansıttığı görülmektedir. Ayrıca Safi'nin Hz. Peygamber'in hayatından sahneleri, ahlaki ve metafizik yönleriyle ele alırken okuyucuda iman, minnet, aşk ve umut duyguları uyandırmayı hedeflediği sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle Safi, hem geleneksel na't zincirine dâhil olmakta hem de onu çağdaş bir biçimde yeniden üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, Na't, Hz. Muhammed, Türk Dinî Şiiri, Cemal Safi.

Atıf Bilgisi: Şahin, Mehmet. "Cemal Safi'nin Na'tları ve Tahlili". *Marifetname* 12/1 (Haziran 2025), 117-145.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1655344>

Geliş Tarihi	11.03.2025
Kabul Tarihi	23.05.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Yapay Zeka Kullanımı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Mehmet Şahin)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	marifetnameetikbildirim@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Cemal Safi's Na'ts and Analysis

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Şahin | ORCID: 0000-0002-2548-211X | mehmetsahin@akdeniz.edu.tr

Akdeniz University, Faculty of Theology, Department of Turkish Islamic Literature, Antalya, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01m59r132>

Abstract

The article examines how the na't tradition—poetic expressions of love and devotion toward the Prophet Muhammad in Turkish literature—has been sustained and transformed in modern poetry through an analysis of Cemal Safi's poems “Na't-ı Şerif/Senin Üstüne” and “Na't/Efendim.” The main objective of the study is to explore how classical na't aesthetics have been integrated into contemporary poetic sensibilities and what literary innovations this synthesis has produced. In this context, the study employs a qualitative methodology, utilizing textual analysis and thematic interpretation techniques. The initial phase presents a theoretical overview of the historical development, function, and artistic context of the na't genre in Turkish literature. Subsequently, selected poems by Cemal Safi are analyzed in terms of their themes, language, and stylistic features. The analysis reveals that while Safi maintains the structural framework of traditional na't poetry, he introduces a unique discourse enriched with modern sensibilities in terms of content and language. It is observed that the poet frequently employs rhetorical devices such as interrogation and apostrophe to express the Prophet Muhammad's absolute transcendence, his role as intercessor, his prophetic miracles, and his spiritual beauty in a style harmonious with both contemporary Turkish and the folk poetic tradition. Furthermore, by portraying scenes from the Prophet's life along with his moral and metaphysical attributes, Safi aims to evoke feelings of faith, gratitude, love, and hope in the reader. In this regard, Safi both participates in the traditional chain of na't poetry and contributes to its contemporary revitalization.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Na't, Prophet Muhammad, Turkish Religious Poetry, Cemal Safi.

Citation: Şahin, Mehmet. “Cemal Safi's Na'tlari and Analysis”. *Marifetname* 12/1(June 2025), 117-145.

<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1655344>

Date of Submission	11.03.2025
Date of Acceptance	23.05.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Use of Artificial Intelligence	No AI-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Mehmet Şahin)
Plagiarism Checks	Yes – iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	marifetnameetikbildirim@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Türk edebiyatının temelinde, güçlü bir dinî ve tasavvufî kültür yatmaktadır. Bu özellik, edebiyatın hemen her türüne yansımakla birlikte, özellikle dinî içerikli manzum eserlerde belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Dinî edebiyatın ana eksenini, Allah'ın varlığını, birliğini ve yüceliğini anlatan eserler/metinler ile Hz. Muhammed ve diğer peygamberlerin hayatlarını, faziletlerini ve mucizelerini konu alan metinlerden oluşmaktadır. Bu çerçevede Kur'an ve hadislerin ışığında şekillenen dinî şiir geleneği, Türk edebiyatında geniş bir alana yayılmıştır.¹ Dinî edebiyat içinde yer alan eserler, konularına göre çeşitli türlere ayrılmaktadır. Allah'ı yücelten ve O'na yakarışı ifade eden manzumeler arasında esmâ-i hüsnâ şerhleri, tevhid ve münâcâtlar önemli bir yer tutarken² Hz. Muhammed'i anlatan eserler çok daha geniş bir tür çeşitliliğine sahiptir. Na't, siyer-i nebî, mevlid, hilye, şemâil, hicret-nâme, mi'râciye, mu'cizât-ı nebî, gazavât-ı nebî, evsâf-ı nebî, esmâ-i nebî, kırk, yüz, bin hadis derlemeleri, şefâat-nâme, bi'set-nâme, regâibiye, vefât-ı nebî ve fezâilü'n-nebî gibi çalışmalar, doğrudan Hz. Muhammed'in hayatı, kişiliği, mucizeleri ve faziletleri etrafında şekillenen edebî türler arasında yer almaktadır.³ Ramazâniyye türündeki şiirler, hatta Güvercin ve Geyik Destanı gibi halk anlatıları da Hz. Peygamber sevgisini işleyen metinler arasında sayılmaktadır. Türk edebiyatının dinî zenginliği, sadece Hz. Peygamber sevgisini işleyen metinlerle sınırlı kalmamış aynı zamanda akaid-nâmeler, cenk-nâmeler, nasihat-nâmeler, manzum ilmiyhaller, menâkıb-nâmeler, ahvâl-i kıyamet eserleri, fıkıh metinleri ve hac menâsiki gibi türlerle daha da genişlemiştir. Ayrıca, tasavvufî gelenek içinde gelişen nefes, nutuk, devriyye ve şathiye türleri de bu dinî edebiyat birikimine katkıda bulunmuştur.⁴

Hız. Muhammed'e yönelik sevgi ve bağıllık hem yüksek zümre hem de halk edebiyatı sahasında güçlü yankılar uyandırmış; bu sayede Klasik Türk, aşık ve tasavvuf edebiyatlarında na't ile siyer temalı pek çok eser kaleme alınmıştır. *Kutadgu Bilig*'den günümüze kadar kesintisiz devam eden bu gelenek, Türk edebiyatında benzeri görülmemiş bir süreklilik arz etmekte, aynı zamanda dünya edebiyatında da eşine az rastlanır bir zenginlik göstermektedir. Tarihte hiçbir şahsiyet hakkında, Hız. Muhammed için kaleme alınan eserler kadar süreklilik ve çeşitlilik arz eden bir edebî miras oluşmamıştır. Bu bağlamda, Türk edebiyatı,

¹ Ağâh Sırrı Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 371 (1972), 35-36.

² Hikmet Atik, *Türk İslâm Edebiyatı*, Ankara: Bilay Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020, 140-152.

³ Hikmet Atik, *Türk İslâm Edebiyatı*, 157-201.

⁴ Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları, 1998, 349-365.

Hız. Peygamber'i konu alan eserler açısından müstesna bir konuma sahiptir ve bu miras, günümüzde de yeni eserlerle varlığını sürdürmektedir.⁵

Hız. Peygamber ile ilgili edebî türler arasında en kapsamlı ve zengin içeriğe sahip olan tür, şüphesiz na'tlardır. Na't kelimesi, Arapça نعت kökünden türeyen sülâsî mastar bir kelimedir. Sözlük anlamı itibarıyla; bir kişiyi veya nesneyi nitelendirmek, onun özelliklerini betimlemek ve övgüyle anlatmak anlamına gelir. Aynı zamanda, bir şeyi yücelterek vasıflandırma ve bu vasıflandırmada mübalağa etme anlamları da taşımaktadır. Özellikle İslâm edebiyatında, Hız. Muhammed'i öven şiirler için kullanılan bir terim hâline gelmiş ve zamanla Hız. Peygamberin üstün vasıflarını sanatsal bir üslupla dile getiren edebî bir tür olarak kabul edilmiştir.⁶

Na't türü, Hız. Peygamber'e duyulan sevgi ve bağlılığın en güçlü ifadelerinden biri olarak edebiyat, mûsiki, hat sanatı ve mimari gibi pek çok sanat dalında kendine yer bulmuştur. Zamanla yalnızca yazılı bir edebî tür olmaktan çıkıp kültürel ve manevî bir miras hâline gelen na'tlar, İslâm toplumlarında özel bir anlam taşımaktadır. Osmanlı'dan günümüze kadar süregelen na't geleneği, Hız. Muhammed'e duyulan sevginin edebî ve sanatsal tezahürü olarak varlığını korumuş camilerde, tekkelerde ve toplumsal hayatın birçok alanında önemli bir yer edinmiştir. Türk edebiyatında na'tlar, dinî ve tasavvufî ortamların vazgeçilmez bir parçası olmuş özellikle tekkelerde zikrullâh ve ilâhi meclislerinde özel bir yer bulmuştur. Na'tların mûsiki ile bestelenerek icra edilmesi, onların etkisini artırmış ve geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Mevlevî ayinlerinde na'tların okunması, bu geleneğin en bilinen örneklerinden biridir. Na't-ı Mevlânâ⁷, Mevlevî mukabelelerinin girişinde okunan en meşhur na't örneklerinden biri olup Hız. Peygamber'in yüceliğini ve ona duyulan aşkı anlatan klasik bir eserdir. Bu gelenek, tasavvufî edebiyat içinde na'tın sadece bir övgü şiiri değil, aynı zamanda manevî yükselişin bir aracı olarak görüldüğünü göstermektedir. Na'tların etkisi yalnızca sözlü ve yazılı kültürle sınırlı kalmamış aynı zamanda hat sanatı ile birleşerek mimari eserlerin süslemelerinde önemli bir yere sahip olmuştur. Osmanlı camilerinde ve tekkelerinde, özellikle mihrabın veya minberin yakınındaki duvarlara işlenen na't levhaları, Hız. Peygamber'in isminin ve onun yüceliğinin sürekli hatırdâ tutulmasını sağlayan manevî bir unsur hâline gelmiştir. Bu levhalar, yalnızca cami ve tekkelerle sınırlı kalmamış saraylar, konaklar, medreseler, kütüphaneler ve hatta çarşı dükkânları gibi pek çok mekânda da yer almıştır. Böylece, na't geleneği günlük yaşamın her alanında

⁵ Şerife Uzun, "Na't Geleneğinde Şeyh Gâlib Örneği", *Turkish Studies*, 9/6 (2014), 1093-1106.

⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Kahire: Dâru'l-Maarif, 1308/1890, II, 405; Âsım Efendi, *Kâmûs Tercemesi*, İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 1304/1886, I/622; Mehmed Salâhi, *Kâmûs-ı Osmânî*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1322/1904, IV, 585; Tahîrî'l-Mevlevî (Olgun), *Edebiyat Lügati*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1973, 113; Mehmed Rifat, *Mecâmî'u'l-Edeb*, İstanbul: Kasbar Matbaası, 1308/1890, 570.

⁷ Osman Kavalcı, "Na't-ı Mevlânâ", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 11, (1993), 452-458.

kendini göstermiş; estetik ve manevî bir değer olarak toplumsal hafızaya kazınmıştır.⁸

Na't geleneği, Anadolu sahasında XIII. yüzyılda ilk örnekleriyle ortaya çıkmış; zamanla klasik Türk şiirinde köklü bir gelenek hâline gelmiştir. Bu gelenek, XIX. yüzyılda Tanzimat'ın ilânıyla birlikte şekillenen ve Batı etkisiyle dönüşen modern Türk edebiyatında da varlığını sürdürmüş günümüze kadar canlılığını koruyarak devam etmiştir. Ziya Paşa, Muallim Naci, Makbule Leman, İsmail Safa, Mahmud Celâleddin Paşa, Recaizâde Mahmud Ekrem, Trabzonlu Muallim Cûdî, Mehmed Akif Ersoy, Ali Ekrem Bolayır, Yaman Dede, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Yahya Kemal Beyatlı, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Enver Tuncalp, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Feyzi Halıcı, Sezai Karakoç, Ali Ulvi Kurucu, Ahmet Efe, Muhsin İlyas Subaşı ve Mustafa Ruhî Şirin gibi pek çok önemli şair, bu zincirin halkalarını oluşturmuş; ismi anılamayan birçok sanatçı da bu edebî mirasa katkıda bulunmuştur.⁹ Na't yazma geleneği, Türk edebiyatının modern dönemlerinde yeni anlatım biçimleri ve formlarla zenginleşerek sürekliliğini korumuştur. Toplumsal yaşamda meydana gelen değişimlere rağmen, Hz. Muhammed sevgisinin edebî yansımaları olan na'tlar, hem geleneksel üsluplarıyla hem de çağdaş yorumlarıyla varlığını devam ettirmiştir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında birçok şair, klasik na't formunu modern şiir anlayışıyla bütünleştirerek özgün eserler üretmiştir. Bu dönemde yazılan na'tlar, biçim ve içerik açısından yenilikçi yaklaşımlar sergilemekle birlikte, özünde aynı samimî peygamber sevgisini korumayı başarmıştır. Bu bağlamda dönemin na't geleneğinin günümüz temsilcileri arasında yer alan Cemal Safi, kendine has üslubuyla dikkat çeken bir isimdir.¹⁰

⁸ Emine Yeniterzi, *Dîvan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, 79; Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: MEB Yayınları, 1998, 356-357.

⁹ Mustafa Çiçekler, "Na't", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2006, 32; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: TDV Yayınları, 1993; Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazıları 1*, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1992; Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, İstanbul: Denge Yayınları, 1997; Ahmet Özer, *Türk Edebiyatında Naatler*, İzmir: Kaynak Kültür Yayın Grubu, 2008; İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012, 46-54.

¹⁰ Cemal Safi, *Vurgun*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 1993; Cemal Safi, *Sende Kalmış*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2000; Cemal Safi, *Kıyamete Kırk Kala*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2002; Cemal Safi, *Ya Evde Yoksan*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2008; Cemal Safi, *Ya Evde Yoksan*, Ankara: Beste Yayınları, 2018; Cemal Safi, *Vurgun*, Ankara: Beste Yayınları, 2021; Ersin Arar, *Cemal Safi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği*, Trabzon: Avrasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi, 2019; Mustafa Arslan, "Cemal Safi'nin 'Kâinatın Ulu İmparatoru' Adlı Şiiri Klasik Tarzda Yazılmış Modern Bir Tevhit Midir?", *Dinî Araştırmalar*, 10/28 (2007), 197-211; Tuncay Bolat, *Cemal Safi Üzerine Bir İnceleme*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Bitirme Tezi, 2010; Ali Ömer Yüzbaşı, *Cemal Safi Hayatı ve Şiiri*, Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018; Abdulkadir Bayram,

Cemal Safi, Türk edebiyatında kendine özgü bir konum edinmiş şiirlerinde tematik çeşitlilik sunan değerli bir sanatçıdır. Eserlerinde aşk, vatan sevgisi, hasret, melankoli, toplumsal duyarlılıklar ve dinî motifler gibi farklı konuları işleyen şair, bu temaları özgün bir anlatımla sentezleme başarısı göstermiştir. Halk şiiri geleneğinden beslenirken kendi şiir dilini geliştirmiş hece veznini ustalıkla kullanmış ve herkesin anlayabileceği yalın bir Türkçeyi benimsemiştir.¹¹ Safi'nin na't türündeki eserleri, onun şiir anlayışı ve dil kullanımındaki özelliklerini yansıtan dikkat çekici örnekler arasında yer almaktadır. Bu şiirlerde Hz. Muhammed'e duyulan derin sevgi ve özlem, içten bir dille yansıtılırken geleneksel na't unsurlarıyla modern şiir dilinin usta bir bileşimi göze çarpar. Şairin bu türdeki başarısının temelinde, klasik öğeleri çağdaş bir ifadeyle buluşturması ve karmaşık dinî kavramları toplumun anlayabileceği bir sadelikte aktarabilmesi yatmaktadır. Cemal Safi'nin şiirlerinin bir bölümünün bestelenmiş olması ve dinî törenlerde seslendirilmesi, klasik na't geleneğinin müzikal boyutunun yaşatılmasına da önemli bir katkı sağlamıştır. Bu durum, onun eserlerinin sadece edebî değil, aynı zamanda kültürel ve dinî ritüellerde de yer bulduğunu göstermektedir.

1. Cemal Safi'nin Na'tlarının Tahlili

Akademik literatürde Cemal Safi'nin dinî yönünü yansıtan şiirlerine yeterince odaklanılmadığı görülmektedir. Hâlbuki şairin, na't geleneğinin modern Türk edebiyatındaki devamlılığına işaret eden "*Na't-ı Şerif/Senin Üstüne*" ve "*Na't/Efendim*" gibi eserleri, geleneksel form ve içeriği çağdaş bir dille sunmaları bakımından dikkate değer örneklerdir. Na't geleneği İslâm edebiyatının köklü türlerinden biri olmasına ve günümüzde de varlığını sürdürmesine rağmen, modern dönemde yazılan na'tlar üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır. Özellikle Cumhuriyet dönemi şairlerinin na't örnekleri genellikle edebî incelemelerden ziyade dinî literatür içerisinde ele alınmakta, edebî ve estetik değerleri yeterince irdelenmemektedir. Safi'nin na'tları, hem dinî-tasavvufi terminoloji ile modern Türkçenin imkânlarını kullanması hem de geleneksel form ve içerikle çağdaş bir duyarlılığı birleştirmesi bakımından incelemeye değerdir.

1.1. Na't-ı Şerif/Senin Üstüne¹² Şiirinin İçerik İncelemesi

Kelamullah vahyedilen Muhammed

Feyzullah var mıdır senin üstüne

"Cemal Sâfi'nin Tek Hece Şiiri Üzerine Göstergebilimsel Bir Okuma Denemesi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 57 (2016), 1743-1755; Sevgi Çamur, "Cemal Safi'nin Şiirlerinde 'Değer'in Görüngü Düzeyleri Olarak Kapalı ve Açık Mekanlar", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 7/14, 68-94; Kayhan Şahan, "Cemâl Sâfi'nin Şiirlerinde Alkış ve Kargışlar", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13/29 (2020), 217-235.

¹¹ Ali Ömer Yüzbaşı, *Cemal Safi Hayatı ve Şiiri*, 15.

¹² Cemal Safi, *Ya Evde Yoksan*, Ankara: Beste Yayınları, 2018, 68.

Gaffarın gönlünden kopan merhamet

Lütfullah var mıdır senin üstüne

Bu dördlük, na't türünün temel işlevlerinden biri olan Hz. Muhammed'in peygamberlik vasfını ve Allah katındaki seçkin yerini vurgulayarak başlar. İlk mısra, "*Kelamullah vahyedilen Muhammed*" mısraındaki "*Kelamullah* (Allah'ın sözü)"¹³ ifadesi O'nun en temel mucizesi ve peygamberliğinin delili olan Kur'an-ı Kerim'in kendisine indirildiğini belirtir. Bu, O'nun Allah ile doğrudan bir iletişim kanalına sahip olduğunu ve ilahî mesajın taşıyıcısı olduğunu teyit eder. İkinci ve dördüncü mısralarda geçen "*Feyzullah*" (Allah'ın feyzi, bereketi, bolluğu) ve "*Lütfullah*" (Allah'ın lütfu, inayeti, iyiliği) terkipleriyle kurulan retorik sorular (istifham sanatı), mübalağa yoluyla Hz. Muhammed'in kıyas kabul etmez bir mertebede olduğunu ifade eder. Üçüncü mısra, "*Gaffarın gönlünden kopan merhamet*" ifadesiyle, Allah'ın bağışlayıcılığının ve rahmetinin kaynağına işaret ederken bu merhametin tecelligahı olarak yine Hz. Muhammed'i akla getirir ve O'nun "rahmeten li'l-âlemîn (âlemlere rahmet)"¹⁴ vasfına telmihte bulunur. "*Var mıdır senin üstüne*" sorusu, cevabı içinde barındıran, muhataptan yanıt beklemeyen ve Hz. Peygamberin yüceliğini vurgulamak amacıyla kullanılan bir ifadedir ve "senin üzerinde hiçbir şey yoktur" anlamını pekiştirmektedir. Bu dördlük, na't geleneğindeki "seçilmiş peygamber" imgesini güçlü bir şekilde vurgular. Ayrıca Hz. Muhammed'i vahyin alıcısı, ilahî feyz ve lütfun zirvesi, ilahî merhametin tecellisi olarak tanımlayarak O'nun eşsizliğini ortaya koyar.

Ya İsa Mesih'in övdüğü Resul

İsmi İncil'den silenler mesûl

Nübüvvet mührünle değişti nesil

Bismillah var mıdır ben'in üstüne

İkinci dördlükte şair, İslâmî gelenekte Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'i müjdelediğine dair inancı dile getiriyor. "*Ya İsa Mesih'in övdüğü Resul*"¹⁵ ifadesi, Hristiyanlık ile İslâm arasında bir bağ kurarken Hz. Muhammed'i diğer

¹³ Kur'an ayetleri, Allah'ın "söyledi", "konuştu", "nida etti" gibi fiillerle insanlarla etkileşimde bulunduğunu açıkça belirtir. Allah, Hz. Musa örneğinde (A'râf 7/144) olduğu gibi, kimi zaman insanlarla doğrudan, bir perde arkasından konuşmuştur. Bunun yanı sıra, vahiy veya melek aracılığıyla da iletişim kurduğu görülür. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed'e indirdiği vahiylerden müteşekkil olduğu için, "kelâmullah" yani Allah'ın kelamı olarak adlandırılmıştır (el-A'râf 7/143; eş-Şûrâ 42/51).

¹⁴ "(Ey Muhammed) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." el-Enbiyâ 21/107.

¹⁵ Kur'an-ı Kerim'in Saff sûresi 6. ayetinde, Hz. İsa'nın kendisinden sonra gelecek Ahmed (Hz. Muhammed) adındaki peygamberi müjdelediği açıkça ifade edilmiştir: "*Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: 'Ey İsrâiloğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim.' Ama o (Ahmed) kendilerine apaçık kanıtlarla gelince, 'Bu (kanıtlar) besbelli bir büyü!' -dediler.'*" Bu ayet, Hz. Muhammed'in gelişinin Hz. İsa tarafından bildirildiğinin en açık kanıtıdır.

peygamberlerden üstün gösteriyor. *"İsmi İncil'den silenler mesûl"* mısraı, İncil'in tahrif edildiği ve Hz. Muhammed'in isminin İncil'den çıkarıldığı iddiasına atıfta bulunuyor.¹⁶ "Nübüvvet mührünle değişti nesil" dizesiyle, O'nun "Hâtemü'n-Nebiyîn" (Peygamberlerin Mührü/Sonuncusu)¹⁷ olma vasfına ve O'nun gelişyle insanlık tarihinde yeni bir dönemin başladığına işaret eder. Mısra da peygamberliğin O'nunla sona ermesi ve O'nun getirdiği mesajın evrenselliği vurgulanır. *"Bismillah var mıdır ben'in üstüne"* ifadesi, diğer dörtlüklerdeki "senin üstüne" kalıbından ayrışır. Buradaki "ben" zamirinin neye işaret ettiği yoruma açıktır. Eğer "senin" yerine kullanıldıysa, her işe başlarken sığınılan ve Allah'ın adıyla başlamanın önemini ifade eden "Bismillah" kavramının bile Hz. Muhammed'in mertebesine ulaşip ulaşamayacağı sorulur, bu da yine O'nun üstünlüğünü pekiştirir. Eğer "ben" şairin kendisini veya genel olarak insanı işaret ediyorsa, Allah'ın adının her şeyin, özellikle de insanın acizliğinin ve varlığının üstünde olduğu ifade ediliyor olabilir; ancak bu yorum, na'tın genel övgü bağlamına daha az uyar. "Bismillah"ın temsil ettiği başlangıç, bereket ve kutsallığın bile Hz. Muhammed'in şahsında tecessüm eden kutsallıktan üstün olup olmadığının sorgulanması, na'tın ruhuna daha uygun görünmektedir. Bu dörtlükte, na't geleneğindeki "son peygamber" ve "tüm peygamberlerin önceden müjdelediği elçi" imgesi ön plana çıkmaktadır.

Sana özel Kelime-i Şahadet

Senle güzel savm u salat ibadet

Sayende yaşandı devr-i saadet

Şadullah var mıdır günün üstünde

Üçüncü dörtlükte İslâm'ın temel inanç esası olan kelime-i şahadet'in¹⁸ Hz. Muhammed'in risâletini (peygamberliğini) tasdik etmesi vurgulanıyor. "Kelime-i şahadet" in ikinci kısmı "Muhammed Allah'ın elçisidir" ifadesini içerir, bu nedenle "sana özel" denilmiştir. *"Senle güzel savm u salat ibadet"* dizesiyle, oruç ve namaz başta olmak üzere tüm ibadetlerin O'nun öğretileri ve örnekliği (Sünnet) sayesinde anlam kazandığını, şekillendiğini ve manevî bir güzelliğe ulaştığını belirtir. İbadetlerin kabulü ve ruhu, O'nun rehberliğine bağlanır. *"Sayende yaşandı devr-i saadet"* dizesiyle, Hz. Muhammed ve Hulefâ-yi Râşidîn dönemini ifade eden "Asr-ı Saadet"¹⁹ kavramına telmihte bulunur. Bu dönemin,

¹⁶ Mehmet Aydın, "Faraklit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1995, 165-166.

¹⁷ Erdiñç Ahatlı, "Nübüvvet Mührü (Târîhi Süreçteki Algılanması ve Anlamlandırılması)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2001), 12/281-302.

¹⁸ "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh" şeklinde olan kelime-i şehâdet ifadesi "Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna gönülden inanır, sözle de ifade ederim" anlamındadır (Buhârî, "İmân", 2; Müslim, "İmân", 1).

¹⁹ Abdülkerim Özaydın, "Asr-ı Saadet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1988, 13/501.

O'nun varlığı ve liderliği sayesinde tarihin en mutlu, huzurlu ve ideal dönemi olduğu vurgulanır. Dördüncü mısra da geçen "Şadullah" (Allah'ın sevinci/neşesi/mutluluğu) terkihiyle yapılan kıyaslama, "günün üstünde" ifadesiyle doğrudan Asr-ı Saadet'e atıfta bulunur. Yani, Hz. Muhammed'in vesile olduğu o kutlu dönemin (günün) manevî değerinin ve getirdiği mutluluğun, Allah'ın mutlak sevinci veya lütfettiği herhangi bir sevinçten daha mı üstün olduğu sorulur. Bu soruyla, Asr-ı Saadet'in benzersizliği ve kutsallığı mübalağalı bir şekilde ifade edilir.

Ya Şahlar Şahının Rahmeti Ahmet

Burak'la seyahat Miraç'ta vahdet

İlahi muhabbet semavi sohbet

Sadullah var mıdır senin üstüne

Dördüncü dörtlük, Hz. Muhammed'in manevî yolculuğu olan mi'râc hadisesine²⁰ ve O'nun Allah ile olan özel ilişkisine odaklanır. İlk mısra da "*Şahlar Şahının Rahmeti Ahmet*" hitabıyla, O'nun isimlerinden biri olan "Ahmet" kullanılır ve Allah'ın ("Şahlar Şahı") rahmetinin bir tecellisi olduğu belirtilir. Bu, O'nun "rahmeten li'l-âlemîn" vasfının bir başka ifadesidir. İkinci ve üçüncü mısralar, "*Burak'la seyahat Miraç'ta vahdet/İlahi muhabbet semavi sohbet*" dizeleriyle doğrudan mi'râc mucizesine gönderme yapar. Bu yolculukta yaşananlar; Burak adlı binek, Allah ile "vahdet" (birlik, yakınlık), karşılıklı "ilahî muhabbet" (sevgi) ve "semavî sohbet" gibi kavramlarla özetlenir. Bu ifadeler, Hz. Muhammed'in diğer hiçbir peygambere nasip olmayan, Allah'a en yakın olma şerefine eriştiğini ve O'nunla aracısız iletişim kurduğunu vurgular. Dördüncü mısra da geçen "Sadullah" (Allah'ın doğruluğu/sadakati/hoşnutluğu/ihsanı) terkihi, yine Hz. Muhammed'in şahsiyle kıyaslanır. O'nun mi'râc'ta yaşadığı manevî tecrübeler ve Allah ile kurduğu eşsiz bağın, Allah'ın mutlak doğruluğu veya sadakati kavramından bile daha mı yüce olduğu sorusuyla, O'nun manevî mertebesinin akıl ve idrak sınırlarını aştığı ima edilir.

Putpereste paymel iken mazisi

Payenle payidir Hac arazisi

Ey Bedir fatihi Uhud gazisi

Seyfullah var mıdır şanın üstüne

²⁰ Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya oradan da göğe yükseldiği yolculuğu ifade eden terim isrâ ve mi'râc olarak adlandırılmaktadır. Bu olay, İslâm inancında peygamberin manevî yükselişi ve Allah ile buluşması olarak büyük bir öneme sahiptir. İsrâ, gece yolculuğunu; mi'râc ise göğe yükselişi ifade etmektedir (el-İsrâ 17/1; Müslim, "İmân", 259, 262-263); Salih Sabri Yavuz, "Mi'râc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2020, 30/132-135.

Bu dörtlük, Hz. Muhammed'in gelişiyle Arabistan'da ve özellikle kutsal topraklarda yaşanan dönüşümü ve O'nun askerî liderlik vasıflarını ele alır. İlk iki mısra, *"Putpereste paymel iken mazisi / Payenle payidir Hac arazisi"* dizeleriyle, İslâm öncesi Câhiliye döneminde Kâbe ve çevresinin putperestliğin merkezi haline gelerek manevî değerini yitirmesi ("paymel"- ayaklar altında)²¹ ile Hz. Muhammed'in gelişi ("payenle" - senin sayende/derecenle)²² sayesinde bu toprakların yeniden tevhid inancıyla şereflenmesi ve saygınlık kazanması ("payidar" - kalıcı, saygın) arasındaki tezatı vurgular. Hac arazisi" Mekke ve çevresini, özellikle Kâbe'yi işaret eder.²³ O'nun peygamberliğinin kutsal mekânları arındırıcı ve ihya edici rolüne işaret edilir. *"Ey Bedir fatihi Uhud gazisi"* hitabıyla, İslâm tarihindeki önemli savaşlardan Bedir²⁴ ve Uhud'a²⁵ telmihte bulunarak Hz. Muhammed'in bu savaşlardaki liderliğini, cesaretini ve gazilik unvanını anar. Bu, O'nun sadece manevî bir rehber değil, aynı zamanda inancı uğruna mücadele eden bir komutan olduğunu gösterir. Dördüncü mısra da geçen "Seyfullah" (Allah'ın Kılıcı) unvanı, genellikle Hâlid b. Velid (ö. 21/642)²⁶ için kullanılsa da burada daha genel bir anlamda Allah'ın dinini zafere ulaştıran ilahî kudretin sembolü olarak düşünülmüş olabilir. Bu ilahî kudret sembolünün, Hz. Muhammed'in "şânı"ndan (şan, şeref, ün, itibar) daha üstün olup olmadığı sorulur. Bu ifadeyle, O'nun Bedir ve Uhud gibi savaşlarla kazandığı şan ve şeref, doğrudan Allah'ın yardımı ve O'nun kılıcı olmakla eş değer, hatta ondan da yüce olduğu ifade edilir.

Mahzundu Kabe'nin ruhu İbrahim

Seninle şad etti Rahman-i Rahim

Şefaât lütfundur ya Abdürrahim

Nasrullah var mıdır senin üstüne

Altıncı dörtlük, Hz. Muhammed'in Kâbe ve Hz. İbrahim ile olan manevî bağını, O'nun rahmet ve şefaât vasıflarını merkeze alır. *"Mahzundu Kâbe'nin ruhu İbrahim"* dizesiyle, Kâbe'nin banisi²⁷ Hz. İbrahim'in tevhid mirasının unutulması ve Kâbe'nin putlarla doldurulması nedeniyle manevî bir hüznün içinde olduğunu kişileştirme (teşhis) sanatı yoluyla ifade eder. *"Seninle şad etti*

²¹ *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

²² *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

²³ Salim Ögüt, "Harem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 5/325-327.

²⁴ Mustafa Fayda, "Bedir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2012, 42/54-57.

²⁵ Muhammed Hamidullah, Casim Avcı, "Uhud Gazvesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1997, 16/127-132.

²⁶ Mustafa Fayda, "Hâlid b. Velid", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1997, 15/289-292.

²⁷ "İbrâhim, İsmâil'le birlikte o evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyordu: 'Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz Sen iştensin, bilensin.'" el-Bakara 2/127.

Rahman-i Rahim" dizesiyle, bu hüznün ancak Hz. Muhammed'in gelişi ve Kâbe'yi putlardan temizleyerek tevhid inancını yeniden hâkim kılmasıyla sona erdiğini, bunun da Allah'ın ("Rahman-i Rahim") bir lütfu olduğunu belirtir. Hz. Muhammed, Kâbe'yi ve Hz. İbrahim'in mirasını ihya eden kişi olarak konumlandırılır. "*Şefa'at lütfundur ya Abdürrahim*" hitabıyla, Hz. Muhammed'in ahirette ümmetine şefa'at etme yetkisine ve O'nun Allah'ın rahmetinin tezahürü olduğunu ifade eden "Abdürrahim" ismine işaret eder. Şefa'at yetkisi, O'nun ümmeti için bir umut kaynağı olarak sunulur. Dördüncü mısradaki geçen "Nasrullah" (Allah'ın yardımı/zaferi)²⁸ kavramı, yine Hz. Muhammed'in kendisiyle ("senin üstüne") mukayese edilir. Bu, O'nun varlığının, misyonunun veya şefa'at makamının, Allah'ın doğrudan yardımından veya zaferinden bile daha mı kapsamlı veya değerli olduğu sorusunu gündeme getirerek O'na atfedilen değeri en üst seviyeye çıkarır. Bu dörtlükte, na't geleneğindeki "Hz. İbrahim'in varisi" ve "şefa'at edici peygamber" imgeleri öne çıkmaktadır.

Az mı cefa çektin az mı şefalet

Azminle kapandı devri cehalet

Ahiret yolumuz senle selamet

Beytullah var mıdır senin üstüne

Yedinci dörtlük, Hz. Muhammed'in peygamberlik görevini yerine getirirken çektiği zorlukları, buna rağmen gösterdiği azimle Câhiliye Devri'ni²⁹ sona erdirmesini ve ahiret kurtuluşundaki merkezi rolünü vurgular. "*Az mı cefa çektin az mı şefalet*" ifadesiyle, O'nun tebliğ sürecinde maruz kaldığı eziyetlere, sıkıntılara ve zorluklara (istifham yoluyla aslında çok çektiğini belirterek) dikkat çeker. Bu, O'nun davası uğruna gösterdiği sabır ve fedakârlığı anımsatır. "*Azminle kapandı devri cehalet*" dizesiyle, tüm bu zorluklara rağmen gösterdiği kararlılık ve azim sayesinde, İslâm öncesi dönemin karanlığının ("devr-i cehalet") sona erdiğini ve aydınlanma çağının başladığını ifade eder. O'nun bireysel iradesi ve mücadelesi, toplumsal bir dönüşümün anahtarı olarak gösterilir. "*Ahiret yolumuz senle selamet*" dizesiyle, Müslümanlar için ahiret kurtuluşunun ancak Hz. Muhammed'in yolunu takip etmekle, O'nun sünnetine uymakla ve şefaatine nail olmakla mümkün olduğunu belirtir. O, ebedî kurtuluşa giden yoldur. Dördüncü mısradaki, İslâm'ın en kutsal mekânı olan Kâbe'ye işaret eden "Beytullah" (Allah'ın Evi)³⁰ kavramı, Hz. Muhammed ile kıyaslanır. "*Beytullah var mıdır senin üstüne?*" sorusu, son derece güçlü bir iddiayı barındırır: Acaba Allah'ın Evi'nin kutsallığı ve merkeziliği bile, Hz. Muhammed'in manevî rehberliğinin kurtuluşa götüren yol olmasının veya O'nun

²⁸ "Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde;" en-Nasr 110/1.

²⁹ Mustafa Fayda, "Câhiliye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 1993, 7/17-19.

³⁰ Sadettin Ünal, "Kâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2001, 24/14-21.

Allah katındaki değerinin üstünde midir? Bu mübalağalı soru, Hz. Muhammed'in İslâm'daki manevî öneminin ve merkeziliğinin fiziksel kutsal mekânların bile ötesinde olduğunu ima ederek O'nu yüceltmenin zirvesine ulaşır. Bu dörtlükte, na't geleneğindeki "çile çeken" ve "insanlığı aydınlatan peygamber" imgesi belirginleşiyor.

Ümmetin olmuşuz Elhamdülillah

Borçluyuz suçluyuz Estağfirullah

Rahman seni kırmaz ya Resulullah

Abdullah var mıdır senin üstüne

Sekizinci dörtlük, şairin ve genel olarak müminlerin Hz. Muhammed'e olan aidiyet duygusunu, O'na karşı hissedilen minnettarlığı, mahcubiyeti ve umudu dile getirir. "*Ümmetin olmuşuz Elhamdülillah*" ifadesiyle, Hz. Muhammed'in ümmetinden olma şerefine erişmekten duyulan derin şükranı ifade eder. Bu, bir Müslüman için en büyük nimetlerden biri olarak kabul edilir. "*Borçluyuz suçluyuz Estağfirullah*" dizesiyle, ümmet olmanın getirdiği sorumlulukları tam olarak yerine getirememekten, Hz. Muhammed'in mirasına layık olamamaktan kaynaklanan bir borçluluk ve suçluluk duygusunu yansıtır. "*Estağfirullah*"³¹ ifadesi, bu eksiklikler için Allah'tan af dileme halini belirtir ve na'tlarda sıkça rastlanan bir tevazu ve özeleştirici unsurdur. Şair "*Rahman seni kırmaz ya Resulullah*" hitabıyla, müminlerin umudunu dile getirir. Hz. Muhammed'in Allah katındaki yüksek mertebesi ve sevgisi nedeniyle, Allah'ın O'nun ümmeti hakkındaki ricalarını veya şefaatinin geri çevirmeyeceğine dair güçlü bir inanç ifade edilir. Bu, şefaet beklentisinin temelini oluşturur.³² Dördüncü mısradaki geçen "Abdullah" (Allah'ın kulu) ismi/sıfatı, Hz. Muhammed'in en temel ve aynı zamanda en şerefli vasıflarından biridir ve O'nun isimlerinden de biridir. "*Abdullah var mıdır senin üstüne?*" sorusu, ilk bakışta paradoksal görünebilir. Ancak na'tın mübalağa üslubu içinde, bu soru şu anlama gelebilir: Allah'a kulluğun zirvesini temsil eden "Abdullah" kavramı veya bu vasfı taşıyan herhangi bir kul, bu vasfı en kâmil şekilde yaşayan ve temsil eden Hz. Muhammed'in mertebesine erişebilir mi? Cevabın "hayır" olduğu ima edilerek O'nun kulluktaki eşsizliği ve benzersizliği vurgulanır. O, "Abdullah" olmanın zirvesidir ve bu vasfın kendisi bile O'nun şahsında ulaştığı mükemmellikten üstün değildir. Na't geleneğinde, şairler na'tlarının son bölümlerinde, bu şiirde de görüldüğü üzere, Hz. Peygamber'den şefaet talebinde bulunmayı geleneksel bir motif olarak kullanmışlardır. Şairin burada yaptığı da na't geleneğinin bu köklü tezahürünü sürdürmek ve İslâmî edebiyat geleneği

³¹ "Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir." en-Nisâ 4/106.

³² Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm'da Şefaet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2010, 38/412-415.

içinde yerini almak olmuştur.

Kemale ermişler cemalin gören

Aşkınla bezemiş dokunu ören

Ak zambak misali kokunu veren

Nurullah var mıdır tenin üstüne

Dokuzuncu dörtlük, Hz. Muhammed'in fiziksel ve manevî güzelliklerine (Şemâil-i Şerif)³³, O'na duyulan aşkın evrenselliğine ve O'nun nuraniyetine odaklanır. "*Kemale ermişler cemalin gören*" ifadesiyle, O'nun mübarek yüzünü (cema) görme şerefine eren sahabenin veya manevî olarak O'nun güzelliğini idrak edenlerin manevî olgunluğa (kemale) ulaştığına işaret eder.³⁴ O'nun cemali hem estetik bir güzellik hem de manevî bir yetkinlik kaynağıdır. "*Aşkınla bezemiş dokunu ören*" dizesiyle, kâinatın yaratılışının temelinde Hz. Muhammed'e duyulan ilahî aşkın olduğu yönündeki tasavvufî düşünceye³⁵ telmihte bulunur. Evrenin dokusu, O'nun aşkıyla süslenmiştir. "*Ak zambak misali kokunu veren*" dizesinde, teşbih sanatı kullanılarak Hz. Muhammed'in mübarek ten kokusunun saflığı, temizliği ve güzelliği, "ak zambak"ın kokusuna benzetilir. Zambak, saflığın, iffet ve masumiyetin simgesi olarak kabul edilen zarif bir çiçektir.³⁶ "Hanedanların çiçeği" olarak anılan ak zambak, Türk kültüründe ise estetik ve zarafetin bir göstergesi olarak bahçeleri süslemiş özellikle uzun boyu, beyaz rengi, gonca hâli ve ortasındaki sarı tohumlarıyla şairlere ilham kaynağı olmuştur. Zarif ve asil duruşuyla yüksek çağrışım gücüne sahip olmasına rağmen, zambak klasik şiirde diğer çiçekler kadar ön planda yer almamıştır. Ancak beyazlığıyla saflığı ve nuru temsil eden bu çiçek, Hz. Mûsâ'nın "yed-i beyzâ" (ışık saçan el) mucizesi³⁷ ile ilişkilendirilerek tasavvufî ve dinî metinlerde de kendine yer bulmuştur. Şairlerin hayal dünyasında farklı anlamlarla yeniden yorumlanan zambak, simgesel değeriyle edebiyatta özel bir yere sahiptir.³⁸ Şair Safi ise geleneksel edebiyatın bu imgelerini yeniden yorumlayarak zambak kelimesini Hz. Muhammed için kullanarak na't türüne yeni bir anlam katmıştır. Klasik şiirde daha çok soyut anlamlar çağrıştıran zambak, Safi'nin dizelerinde peygamberin güzelliğini, saflığını ve manevî

³³ M. Yaşar Kandemir, "Şemâil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2010, 38/497-500.

³⁴ Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim'de İnsân-ı Kâmil", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 4/2 (Aralık 2021), 411.

³⁵ "Levlâke levlâk, lemâ halaktü'l-eflâk": Sen olmasaydın, sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım. İsmâil b. Muhammed Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ' ve müzîlû'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs*, nşr. Ahmed el-Kalâş, I-II, Beyrut: Mektebetü't-türâsî'l-İslâmî, 1985, II, 132.

³⁶ *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

³⁷ "Ve elini çıkardı. Bir de ne görsünler, o da seyredenlerin gözleri önünde bembeyaz oluvermiş!", el-A'râf 7/107.

³⁸ Hiclâl Demir, "'Zambak' ve Klasik Türk Şiirindeki İzleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27 (2021), 151-152.

nurunu ifade eden güçlü bir metafora dönüşmüştür. Böylece şair, İslâm kültüründe Hz. Muhammed'in kutsal ve eşsiz yönlerini anlatmak için geleneksel bir çiçeği yeni bir anlam katmanıyla ele alarak şiirine özgün bir yenilik getirmiştir. Dördüncü mısradaki geçen "Nurullah" (Allah'ın Nuru) kavramı, Hz. Muhammed'in "ten"i (bedeni, fiziksel varlığı) ile kıyaslanır. "*Nurullah var mıdır tenin üstüne?*" sorusu, tasavvuftaki "Nur-ı Muhammedî" (Muhammedî Nur)³⁹ anlayışına işaret eder. Bu anlayışa göre Hz. Muhammed, yaratılmışların ilki olan ve Allah'ın nurundan yaratılan bir nurdur. Şair bu soruyla, Hz. Muhammed'in fiziksel varlığının bile bu ilahî nurun bir tecellisi olduğunu, hatta O'nun teninin/varlığının soyut "Nurullah" kavramından bile daha mı parlak, daha mı somut bir nuraniyet taşıdığını sorarak O'nun nuraniyetini ve üstünlüğünü vurgular.

O kadar ağır ki mesuliyetim

Câhilin cüreti naata niyetim

Ya Hakkın Habibi Resül-i yetim

Hamdullah var mıdır senin üstüne

Onuncu dörtlük, şairin na't yazarken hissettiği sorumluluğun ağırlığını, kendi acziyetini ve Hz. Muhammed'in yüceliği karşısındaki tevazusunu dile getirir. "*O kadar ağır ki mesuliyetim / Câhilin cüreti naata niyetim*" dizeleriyle, Hz. Muhammed gibi yüce bir şahsiyeti övme ("naata niyetim") görevinin büyük bir sorumluluk ("mesuliyetim") yüklediğini ifade eder. Şair, bu ulvî göreve kalkışmasını, kendi yetersizliğini bilmesine rağmen gösterdiği bir "cüret" olarak nitelendirir ve kendini "câhil" olarak tanımlayarak derin bir tevazu gösterir. Bu, na't şairlerinin sıklıkla başvurduğu, övülenin büyüklüğünü vurgulamak için kendi küçüklüğünü ifade etme yöntemidir.⁴⁰ "*Ya Hakkın Habibi Resül-i yetim*" hitabıyla, Hz. Muhammed'in en seçkin vasıflarından ikisine; Allah'ın Sevgilisi ("Hakkın Habibi" - Habibullah) olmasına ve yetim olarak büyümüş olmasına ("Resül-i yetim")⁴¹ dikkat çekilir. Bu iki zıt gibi görünen durum (en sevgili kul ama yetim), O'nun hayatındaki ilahî tecellilerin ve imtihanların iç içeliğini gösterir. "Hamdullah" kavramı ile Hz. Muhammed mukayese edilir. "*Hamdullah var mıdır senin üstüne?*" sorusu, Allah'a yapılan en yüce hamdin bile, Hz. Muhammed'in şanına, değerine veya O'nun vesile olduğu nimetlere denk gelip gelemeyeceğini sorgular. Bu ifade, Hz. Muhammed'in, Allah'a hamd edilmesinin en büyük vesilesi olduğunu, O'nun Allah katındaki benzersiz yerini ve ümmeti için anlamını pekiştirir.

İtiraf gerekse samimiyetle

³⁹ Mehmet Demirci, *Nûr-i Muhammedî*, İstanbul: Nefes Yayınları, 2013, 11.

⁴⁰ Murat Ak, *Na'tların Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, 93.

⁴¹ "O seni yetim bulup barındırmadı mı?". ed-Duhâ 93/6.

Şeytana şenlikdik umumiyetle

Fetullah eyledim İslâmiyet'le

Emrullah var mıdır senin üstüne

Hayrullah var mıdır dinin üstüne

On birinci ve son dörtlük, şairin kendi nefsi ve genel olarak ümmet adına bir günah itirafıyla başlar, ardından İslâmiyet sayesinde ulaşılan manevî kurtuluşa ve Hz. Muhammed'in temsil ettiği ilahî değerlere vurgu yapar. "*İtiraf gerekse samimiyetle / Şeytana şenlikdik umumiyetle*" dizeleriyle, İslâm öncesi veya İslâm'dan uzak kalınan dönemlerde insanların genel olarak şeytanın oyuncağı olduğu, günah ve gaflet içinde yaşadığı ("*Şeytana şenlikdik*") samimi bir dille itiraf edilir. "*Fetullah eyledim İslâmiyet'le*" dizesi, bu durumdan kurtuluşun İslâmiyet sayesinde gerçekleştiğini ifade eder. "Fetullah" kelimesi burada, "Allah'ın yardımıyla manevî bir fetih/açılış gerçekleştirmek" anlamına gelir. Şair, İslâmiyet'i yaşayarak nefsinin veya kalbini fethettiğini, manevî bir aydınlanma yaşadığını belirtir. Bu kişisel veya kolektif kurtuluş doğrudan İslâm'a ve dolayısıyla Hz. Muhammed'e bağlanır. Son iki mısra, karşılaştırmayı hem Hz. Muhammed'in şahsına hem de dinine yöneltir. "Emrullah" (Allah'ın emri/işi/hükmü) kavramı Hz. Muhammed ile ("senin üstüne"), "Hayrullah" (Allah'ın hayrı/iyiliği) kavramı ise O'nun getirdiği din ("dinin üstüne") ile kıyaslanır. "*Emrullah var mıdır senin üstüne?*" sorusu, Hz. Muhammed'in temsil ettiği misyonun ve O'nun varlığının Allah'ın mutlak emri ve hükmünün en kâmil tecellisi olduğunu, hatta bu soyut kavramdan bile daha mı üstün olduğunu sorgular. "*Hayrullah var mıdır dinin üstüne?*" sorusu ise, İslâm dininin getirdiği değerlerin, ahlakın ve dünya/ahiret saadetinin Allah'ın mutlak hayrının en mükemmel ifadesi olduğunu, bu dinin temsil ettiği hayrın eşsizliğini vurgular. Şiir, Hz. Muhammed'in şahsını ve dinini, ilahî emir ve hayrın zirvesi olarak konumlandırarak sona erer.

2. Na'tın Tematik Analizi

Şiirde Hz. Muhammed'in hayatından kesitler, O'na atfedilen vasıflar ve İslâm tarihindeki olaylar gibi çeşitli konular işlenmektedir. Ancak şairin maksadı, bu konuları salt bir biyografi veya tarih anlatısı olarak sunmak değil, bu unsurları birer gösterge olarak kullanarak daha derin temaları işlemek ve okuyucuda belirli bir duygu, düşünce ve inanç halesi oluşturmaktır. Şair, seçtiği konular aracılığıyla okuyucuya Hz. Muhammed'in kim olduğuna dair kendi yorumunu ve O'nun etrafında şekillenen inanç sisteminin özünü aktarmayı hedefler. Bu çerçevede, eserin temalarını ve bu temaların işleniş biçimini ele almak yerinde olacaktır.

2.1. Hz. Muhammed'in Mutlak Aşkını ve Kıyas Kabul Etmez Yüceliği

Şiir boyunca Hz. Muhammed veya O'nunla ilgili unsurlar (şan, ten, din

vb.), Allah'ın isim/sıfat tecellileri olduğu düşünülen "-ullah" ile biten kavramlarla (Feyzullah, Lütfullah, Seyfullah, Nurullah, Nasrullah, Sadullah, Şadullah, Hamdullah, Emrullah, Hayrullah) ve diğer kutsal referanslarla (Bismillah, Beytullah) retorik sorular eşliğinde kıyaslanır. Şairin buradaki maksadı, basit bir üstünlük tespiti değildir. Asıl tema, Hz. Muhammed'in bilinen tüm kategorilerin, tanımların ve hatta kutsal sayılan kavramların ötesinde (aşkın) bir konuma sahip olduğudur. Şair, bu kıyaslamalarla aslında dilin ve aklın sınırlarını zorlar; O'nun mertebesini ifade etmede kelimelerin yetersiz kaldığını ima eder. Bu retorik sorular, O'nun kıyas kabul etmezliğini vurgulayarak okuyucuda derin bir hayret ve saygı duygusu uyandırmayı hedefler. Bu üslup O'nu sadece "en üstün" değil, aynı zamanda tüm üstünlük ölçütlerinin kendisi veya kaynağı olarak konumlandırır.

2.2. Hz. Muhammed'in Varlık, Anlam ve Kurtuluş İçin Zorunlu Merkez Oluşu

Şiirde; Vahyin O'na gelmesi, Kelime-i Şehadet'in O'nunla tamamlanması, ibadetlerin O'nunla güzelleşmesi, Asr-ı Saadet'in O'nunla yaşanması, cehaletin O'nunla bitmesi, Kâbe'nin/Hac arazisinin O'nunla şereflenmesi, ahiret yolunda selâmetin O'na bağlı olması, şefaât yetkisi, yaratılışın O'nun aşkıyla bezenmesi konuları işlenmiştir. Şair, bu konuları sıralayarak Hz. Muhammed'in sadece tarihsel bir figür olmadığını, varoluşun ve maneviyatın merkezi olduğunu anlatmayı amaçlar. Tema, O'nsuz bir dinî hayatın, anlamlı bir varoluşun ve nihâî kurtuluşun mümkün olmadığıdır. Şair O'nu, iman binasının kilit taşı, ibadetlerin ruhu, tarihin amacı ve ahiretin güvencesi olarak sunar. "Ahiret yolumuz senle selamet" ve "Beytullah var mıdır senin üstüne?" gibi ifadeler, O'nun manevî rehberliğinin ve kurtuluştaki merkeziliğinin, fiziksel kutsallıklardan bile daha aslî ve zorunlu olduğuna dair güçlü bir yorum içerir. Maksat, okuyucunun O'na olan bağlılığını ve teslimiyetini pekiştirmektir.

2.3. İlahi Sıfatların ve Güzelliklerin En Kâmil Tecelligâhı Olarak Hz. Muhammed

Şiirde; O'nun rahmet, feyz, lütuf, nur, yardım, doğruluk, hayır gibi ilahî niteliklerle ilişkilendirilmesi (Rahmet-i Ahmet, Feyzullah, Lütfullah, Nurullah, Nasrullah, Sadullah, Hayrullah), cemalinin kemal kaynağı olması, kokusunun güzelliği konuları işlenir. Şairin amacı, Hz. Muhammed'in sadece Allah'tan lütuf alan değil, aynı zamanda bu ilahî sıfatların ve özelliklerin en mükemmel şekilde görüldüğü yer olduğunu göstermektir. Tema, Allah'ı ve O'nun sıfatlarını tanımanın yolunun, O'nun en kâmil tecellisi olan Hz. Muhammed'i tanımaktan geçtiğidir. "Nurullah var mıdır tenin üstüne?" sorusu, O'nun sadece ruhunun değil, bedeninin bile ilahî bir nuraniyet taşıdığı, O'nun varlığının baştan sona bir âyet (ilahî işaret) olduğu fikrini işler. Maksat, O'nun sadece bir elçi değil, aynı zamanda ilahî güzelliğin ve mükemmelliğin somut bir örneği olduğunu idrak ettirmektir.

2.4. Beşerî Mücadele ve İlahî Görevin Tevhid Edilmesi

Şiirde Hz. Peygamberin çektiği cefa ve sefaletler, yetimliği ("Resül-i yetim"), azmiyle cehaleti yenmesi, Bedir ve Uhud gibi savaşlardaki liderliği ve gazılığı dile getirilmiştir. Şair, Hz. Muhammed'in sadece metafiziksel boyutunu değil, O'nun beşerî tecrübelerini ve mücadelesini de vurgular. Tema, O'nun ilahî misyonunu zorluklar, acılar ve mücadeleler içinde, yani tam bir insan olarak yerine getirdiğidir. O'nun örnekliğinin sadece soyut bir ideal değil, aynı zamanda yaşanmış bir gerçeklik olduğunu gösterir. Çektiği sıkıntılara rağmen gösterdiği azim ("Azminle kapandı devri cehalet"), O'nun hem ilahî destek aldığının hem de örnek alınması gereken bir iradeye sahip olduğunun kanıtıdır. Maksat, okuyucunun O'nunla hem bir peygamber olarak saygı duymasını hem de zorluklar karşısında O'ndan ilham alan bir insan olarak bağ kurmasını sağlamaktır.

2.5. İntisap ve Umut Üçgeninde Müminin Durumu

Şair, şiirinde Hz. Muhammed'in ümmetinden olmanın şükrünü (Elhamdülillah) dile getirirken bir yandan da günahkârlık ve eksikliklerini (estağfirullah, şeytana şenlikdik) itiraf eder. O'nu övmedeki kendi acziyetini (âhilin cüreti) tevazuyla ifade eder, şefaatine olan sarsılmaz umudunu ("Rahman seni kırmaz", "Şefaati lütfundur") belirtir ve İslâmiyet aracılığıyla kişisel bir manevî zafere ("Fetullah eyledim") ulaştığını vurgular. Şiir, sadece Hz. Muhammed'i anlatmaz, aynı zamanda O'na inanan insanın duygu ve inanç dünyasını da yansıtır. Tema, Hz. Muhammed'e bağlılığın (intisap) getirdiği şükran duygusu ile O'nun mükemmelliği karşısında hissedilen kusurluluk ve mahviyet duygusunun birlikteliğidir. Ancak bu mahviyet, umutsuzluğa değil, O'nun şefaatine ve Allah katındaki yerine duyulan umuda kapı aralar. Şair, gerçek dindarlığın sadece övgüden ibaret olmadığını, aynı zamanda özeleştiri, istiğfar ve umudu da içerdiğini gösterir. "Fetullah eyledim İslâmiyet'le" dizesi, bu sürecin sonunda ulaşılan kişisel kurtuluş ve aydınlanma tecrübesinin bir ifadesidir. Maksat, okuyucuyu benzer bir içsel yolculuğa teşvik etmek ve Hz. Muhammed merkezli bir iman ve umut anlayışını telkin etmektir.

Bu tematik çerçeve, şiirin sadece övgü dolu ifadelerin bir araya getirilmesi olmadığını, aynı zamanda teolojik, tarihsel, manevî ve bireysel anlam yönleri taşıdığını, şairin belirli bir maksat doğrultusunda konuları seçip işleyerek okuyucuyla güçlü bir bağ kurmayı hedeflediğini göstermektedir.

3. Dil ve Üslup Özellikleri

Şiirin dili, genel olarak ağırbaşlı, saygılı ve kutsallık atfedilen bir atmosfer oluşturacak şekilde seçilmiştir. Şiirde kullanılan kelime kadrosu oldukça zengindir ve belirgin bir şekilde dinî kavram ağırlıklıdır. "Kelamullah," "vahy," "feyzullah," "resul," "nübüvvet mührü," "bismillah," "şahadet," "savm u salat," "devr-i saadet," "mi'râc," "vahdet," "hac," "kâbe," "rahman-i rahim," "şefaati," "nasrullah," "beytullah," "elhamdülillah," "estağfirullah," "resulullah,"

"babibullah," "hamdullah," "islâmiyet," "emrullah," "hayrullah" gibi doğrudan İslâmî kavramlar, ayetler, hadisler veya Allah'ın isim ve sıfatlarıyla ilişkili terkipler sıkça kullanılmıştır. Bu durum, şiirin konusunu ve amacını doğrudan yansıtır. Seçilen kelimelerin hemen hepsi olumlu ve yüceltici anlamlar taşır (merhamet, lütuf, saadet, rahmet, vahdet, şeref, selamet, nur vb.).

Şiirin cümle yapıları genellikle anlaşılır ve akıcıdır. Mısralar, çoğunlukla tek bir yargı veya düşünce birimini içerir. Şiirin üslubunu belirleyen en önemli söz dizimsel özelliklerden biri, retorik soruların (istifham) yoğun kullanımıdır. Özellikle her dördünlüğün sonunda yer alan "... var mıdır ... üstüne?" şeklindeki sorular, aslında bir cevap beklemekten ziyade, sorulan kavramla kıyaslanan Hz. Muhammed'in benzersizliğini ve üstünlüğünü kesin bir dille vurgulama amacı taşır. Bu sorular, üsluba iddialı ve teyit edici bir ton katar. Bir diğer belirgin özellik, doğrudan seslenmelerin (nida) sıkça kullanılmasıdır: "Muhammed," "Ya İsa Mesih'in övdüğü Resul," "Ey Bedir fatihi Uhud gazisi," "Ya Resulullah," "Ya Hakkın Habibi Resül-i yetim." Bu seslenmeler, şair ile şiirin konusu arasında samimi, canlı ve duygusal bir bağ kurar, üslubu kişisel ve içten kılar.

Şiirin genel tonu son derece saygılı, hürmetkâr ve övgü doludur. Hz. Muhammed'e duyulan derin sevgi, hayranlık ve bağlılık her mısraya sinmiştir. Bu ana tona ek olarak yer yer lirik ve coşkulu ("Senle güzel savm u salat ibadet"), yer yer didaktik ve hatırlatıcı ("Azminle kapandı devri cehalet"), yer yer de mütevazı ("câhilin cüreti naata niyetim", "Borçluyuz suçluyuz Estağfirullah") bir ton kendini gösterir. Şairin kendi acziyetini dile getirdiği kısımlar, övülen varlığın yüceliğini daha da belirginleştirme işlevi görür.

Şiirde anlatım, lirik ve hitabî özellikler taşır. Duygusal yoğunluk ön plandadır ve şair, doğrudan Hz. Muhammed'e seslenerek veya O'nun üstünlüğünü retorik sorularla vurgulayarak okuyucuyu/dinleyiciyi de bu duygu atmosferine dâhil etmeyi amaçlar. Zaman zaman öyküleyici unsurlar da kullanılır. Dil, sadece bilgi vermek veya duygu aktarmakla kalmaz, aynı zamanda estetik bir haz uyandırmayı da hedefler. Telmih, teşbih, istifham, nida gibi edebî sanatların kullanımı, anlatımı sıradanlıktan çıkararak sanatlı ve etkileyici bir hale getirir. Özellikle "-ullah" ile biten isimlerin sistematik kullanımı, şiire özgün bir retorik yapı ve üslup kazandırır. Şiire 11'li hece ölçüsünün sağladığı ritim, dördlük sonlarındaki belirgin kafiye ve redifler, şiirin musikî değerini artırır ve üslubun akıcı, kolay hatırlanabilir olmasını sağlar.

4. Na't/Efendim⁴² Şiirinin İçerik İncelemesi

Çölde gökyüzünde bir bulut gezer;

Görevi gölgeni takip Efendim.

Görünce hikmeti ilahi sezer;

⁴² Cemal Safi, *Sende Kalmış*, Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2000, 82.

Bahira isimli rahip Efendim...

Bu ilk dördtlük, na't türünde sıkça başvurulana Siyer-i Nebi'den bir kesite gönderme (telmi) yaparak başlar. Şair, Hz. Muhammed'in henüz peygamberlik öncesi dönemde amcası Ebu Talib ile yaptığı Şam yolculuğu sırasında O'nu takip ederek güneşten koruduğuna inanılan bulut hadisesini konu alır.⁴³ "*Çölde gökyüzünde bir bulut gezer;/Görevi gölgeni takip Efendim*" dizeleri, bu olayı doğrudan anlatır ve bulutun bu hareketinin sıradan bir doğa olayı olmadığını, ilahî bir görevlendirme ("Görevi...") olduğunu belirtir. Bu, peygamberlik öncesi dönemde zuhur eden olağanüstü hallere yani irhâsa bir işarettir.⁴⁴ Üçüncü ve dördüncü mısralar, bu yolculuk sırasında Busra'da konakladıklarında, orada bulunan Rahip Bahira'nın bu ve benzeri alametleri ("hikmeti ilahî") görerek çocuğun ileride büyük bir peygamber olacağını sezmesini/anlamasını anlatır.⁴⁵ Rahip Bahira'nın bu tespiti, Ehl-i Kitab'ın da beklenen son peygamberi tanıdığına veya tanıyabileceğine dair bir delil olarak sunulur. "Efendim" redifinin her dördtlük sonunda tekrarlanacak olması, şiirin başından itibaren na'ta özgü derin saygı ve bağlılık tonunu belirler.

Müjde verir son Peygamber sabi'dir

Ahlakı İslâmı dine tabidir.

İsa'nın övdüğü şahı Nebi'dir.

Nübüvvet mührüne sahip Efendim

İkinci dördtlük, ilk dördtlükte bahsi geçen Rahip Bahira'nın tespitlerini ve Hz. Muhammed'in peygamberlik özelliklerini detaylandırır. Bahira'nın O'nun "son Peygamber" olduğunu müjdelediği ve o sırada henüz bir "sabi" (çocuk) olduğu belirtilir. "*Ahlakı İslâmı dine tabidir*" dizesi, O'nun peygamberlik öncesinde dahi fitraten İslâm'a, güzel ahlaka ve hak dine yatkın olduğunu ifade eder. Bu, O'nun masumiyetine (ismet sıfatı) ve doğuştan getirdiği üstün ahlaka bir işarettir. "*İsa'nın övdüğü şahı Nebi'dir*" ifadesiyle, bir önceki şiirde de değinilen, Hz. İsa'nın İncil'de O'nu müjdelediği (Faraklit/Ahmed)⁴⁶ inancına tekrar atıfta bulunur ve O'nu peygamberlerin şahı ("şahı Nebi") olarak nitelendirir.⁴⁷ Bu, O'nun sadece son peygamber değil, aynı zamanda

⁴³ İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübra*, Beyrut: Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, trs., 1/104, 124.

⁴⁴ Durmuş Özbek, *Hârikulâde Olaylar (Mu'cize-İrhâs-Kerâmet-Meûnet-İstidrac-İhânet/Hizlan)*, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1997), 173.

⁴⁵ Bahîrâ, Hz. Peygamber'in henüz çocuk yaşta iken Suriye'ye yaptığı bir yolculuk sırasında görüştüğü rivayet edilen rahiptir. İslâm kaynaklarında, onun Hz. Muhammed'de peygamberlik alametlerini gördüğü ve gelecekte peygamber olacağını haber verdiği belirtilmektedir. Muhammed b. İshak, *Sîreti İbn İshak*, thk: Muhammed Hamîdullah. Konya, 1981, 53-55; İsrâfil Balcı, *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014, 240.

⁴⁶ Mehmet Aydın, "Faraklit", 12/165-166.

⁴⁷ Kur'an-ı Kerim'in Saff sûresi 6. ayetinde, Hz. İsa'nın kendisinden sonra gelecek Ahmed (Hz. Muhammed) adındaki peygamberi müjdelediği açıkça ifade edilmiştir: "*Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: "Ey İsrâiloğulları! Bilin ki benden önceki Tevrat'ı doğrulamak ve benden sonra gelecek*

peygamberler arasındaki en üstün konuma sahip olduğunu vurgular. *"Nübüvvet mührüne sahip Efendim"* dizesiyle, O'nun sırtında bulunan ve peygamberliğinin fiziksel alametlerinden biri olarak kabul edilen "Mühr-i Nübüvvet"e işaret eder.⁴⁸ Bu mühür, aynı zamanda O'nun peygamberlerin sonuncusu (Hâtemü'n-Nebiyyîn) olduğunun da sembolüdür.

Her işin başında her yerde daim

Önce Bismillahir Rahmanı Rahim

Kadim dostu Haliliyse İbrahim

Ya Rabbime sensin habib Efendim

Bu dörtlük, besmelenin önemine ve Hz. Muhammed'in tevhid zincirindeki yerine ve Allah katındaki özel statüsüne odaklanır. *"Her işin başında her yerde daim / Önce Bismillahir Rahmanı Rahim"* dizeleriyle, Müslümanlar için her işe Allah'ın adıyla başlamanın temel bir prensip olduğunu hatırlatır.⁴⁹ Bu, dolaylı olarak Hz. Muhammed'in getirdiği dinin temel öğretilerinden birine işaret eder. *"Kadim dostu Haliliyse İbrahim"* dizesiyle, Hz. Muhammed'in, Allah'ın dostu ("Halil")⁵⁰ olarak bilinen Hz. İbrahim'in soyundan gelmesi ve O'nun tevhid mücadelesinin devamcısı olması arasındaki derin bağa dikkat çeker. Hz. İbrahim'in "kadim dost" olarak nitelenmesi, bu bağın köklülüğünü vurgular. Dördüncü mısra ise na'tların en merkezî temalarından birini, Hz. Muhammed'in "Habibullah" (Allah'ın Sevgilisi) olma vasfını doğrudan ve coşkulu bir ifadeyle dile getirir: *"Ya Rabbime sensin habib Efendim"*. Bu ifade, O'nun Allah ile arasındaki eşsiz sevgi bağını ve bu sayede kazandığı müstesna konumu belirtir.

Miraçta Burak'ı şaha kaldırdın.

Tekmil Enbiya'ya abdest aldırın.

Hakkın huzurunda namaz kıldırın.

İmamlar sultanı tayyib Efendim

Dördüncü dörtlük, İslâm inancındaki en önemli mucizelerden biri olan

Ahmed isimli elçiyi müjdelemek üzere size Allah tarafından gönderilmiş elçiyim." Ama o (Ahmed) kendilerine apaçık kanıtlarla gelince, "Bu (kanıtlar) besbelli bir büyü!" -dediler."

⁴⁸ Nübüvvet mührü; Hz. Muhammed'in iki kürek kemiği arasında yer alan ve onun peygamberliğinin alametlerinden biri olarak kabul edilen özel bir işarettir. İslâm kaynaklarında, bu mührün peygamberlik nişanesi olduğu ve önceki kutsal metinlerde de Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair bir belirti olarak geçtiği rivayet edilmektedir. Müslim, "Fezâ'il", 110.

⁴⁹ Şiirde Hz. Peygamber'in "Bismillâhırahmânırahim ile başlamayan her anlamlı iş, bereketsiz ve sonuçsuzdur" hadisine doğrudan atıf yapılmaktadır. Ebû Dâvûd, "Edep", 18/4840; İbn-i Mâce, "Nikâh", 19.

⁵⁰ "İşini güzel yaparak kendini Allah'a veren ve hanîf olarak İbrâhim'in dinine uyan kimseden kimin dini daha güzel olabilir! Ve Allah İbrâhim'i dost edinmiştir." en-Nisâ 4/125; *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

mi'râc hadisesini⁵¹ merkezine alır ve bu olay üzerinden Hz. Muhammed'in manevî üstünlüğünü ve liderliğini vurgular. "*Miraçta Burak'ı şaha kaldırdın*" dizesiyle, mi'râc yolculuğunda kullanılan bineğe ve bu yolculuğun göklere yükseliş boyutuna işaret eder; "şaha kaldırmak" ifadesi, bu yükselişteki kontrolü ve gücü ima edebilir. İkinci ve üçüncü mısralar Hz. Muhammed'in diğer tüm peygamberlere ("Tekmil Enbiya'ya") imamlık yaparak namaz kıldırıldığı rivayetine gönderme yapar:⁵² "*Tekmil Enbiya'ya abdest aldirdın. / Hakkın huzurunda namaz kıldirdın.*" Bu olay, O'nun sadece son peygamber değil, aynı zamanda tüm peygamberlerin imamı ve lideri olduğunu sembolize eder. Bu nedenle dördüncü mısra da O'na "İmamlar sultanı" denilir. Aynı mısra da geçen "tayyib" (tertemiz, pak, güzel)⁵³ sıfatı ise O'nun hem fiziksel hem de manevî temizliğine ve mükemmelliğine işaret eder. Bu dörtlük, mi'râc mucizesi üzerinden O'nun peygamberler arasındaki eşsiz konumunu ve ruhani liderliğini öne çıkarır.

Muhammed aşkıyla der için için

Kevser sana sebil olduğu için

Evliya Enbiya cümle ins ü cin

Şefaât lütfûna talip Efendim

Beşinci dörtlük, Hz. Muhammed sevgisinin (aşk) önemini ve O'nun ahiretteki şefaât yetkisini ve merkeziliğini konu edinir. "*Muhammed aşkıyla der için için*" ifadesiyle, gerçek ve derin sevginin içten geldiğini, kalpten hissedildiğini belirtir. Bu, özellikle na'tlarda vurgulanan, imanın temel unsurlarından biri olan Peygamber sevgisidir. "*Kevser sana sebil olduğu için*" dizesiyle, cennetteki Kevser havuzunun Hz. Muhammed'e verildiği ve O'nun ümmetine ikram edeceği inancına telmihte bulunur.⁵⁴ "Sebil olmak" ifadesi, bu ikramın bol ve karşılıksız olacağını ima eder.⁵⁵ Bu, O'nun ahiretteki ikram ve yetki sahibi konumunu gösterir. "*Evliya Enbiya cümle ins ü cin / Şefaât lütfûna talip Efendim*" dizeleriyle, O'nun şefaât yetkisinin evrenselliğini ve bu şefaate duyulan ihtiyacın genişliğini vurgular. Sadece sıradan insanlar değil, Allah dostları (evliyâ), peygamberler (enbiyâ) ve hatta cinler dâhil tüm yaratılmışların ("cümle ins ü cin") O'nun şefaatine muhtaç ve istekli ("talip") olduğu belirtilir. Bu, O'nun ahiretteki kurtuluş için merkezî bir konumda olduğunu ve şefaatinin

⁵¹ Salih Sabri Yavuz, "Mi'râc", 132-135; Buhârî, "Menakıbu'l-Ensar", 42; Müslim, "İman", 259; İmam Ahmed, *Müsned*, III/148.

⁵² Müslim, "İman", 259.

⁵³ *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

⁵⁴ Kevser 108/1: "Resûlüm! Şüphesiz biz sana Kevser'i verdik.". Kevser, ahirette Hz. Muhammed'in ümmetiyle birlikte yanında buluşacağı bildirilen cennet nehri ve havuzudur. Kur'an-ı Kerim'de Kevser Sûresinde adı geçen bu nehir, bolluk, bereket ve ilahî lütfu simgeler. Hadis kaynaklarında Kevser'in, cennetteki bir nehir olduğu ve kıyamet günü müminlerin buradan içeceği ifade edilmektedir (Buhârî, "Rikâk", 52).

⁵⁵ *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

kapsamının genişliğini gösteren güçlü bir ifadedir.⁵⁶

Ya Şahlar Şahı'nın son sevgilisi

Çoktur ümmetinin Piri Velisi

Yoktur bendenizin benden delisi

Tanımam aşkıma rakib Efendim

Bu dörtlükte şair, daha kişisel bir tona geçerek Hz. Muhammed'e olan kendi aşkını ve bağlılığını ifade eder. İlk mısra, O'nu tekrar Allah'ın ("Şahlar Şahı") sevgilisi olarak anar ve "son sevgilisi" ifadesiyle hem Habibullah vasfını hem de peygamberliğinin son oluşunu bir kez daha vurgular. "*Çoktur ümmetinin Piri Velisi*" dizesiyle, Hz. Muhammed'in ümmetinden pek çok Allah dostu, evliyâ ve müridin ("Pir", "Veli") yetiştiğini belirterek O'nun manevî bereketinin ve yol göstericiliğinin devam ettiğini ifade eder. Üçüncü ve dördüncü mısralar ise şairin kendi aşkının yoğunluğunu ve münhasırlığını dile getirir: "*Yoktur bendenizin benden delisi / Tanımam aşkıma rakib Efendim*". Şair, O'na duyduğu aşkı kendinden daha "deli" (mecazi anlamda aşkın coşkunluğu ve kendinden geçme hali) kimse olmadığını iddia ederek bu sevginin şiddetini vurgular. "Bendeniz" ifadesiyle tevazu gösterirken "delisi" ifadesiyle aşkın taşkınlığını belirtir.⁵⁷ Son dizede ise bu aşkı hiçbir rakip tanımadığını söyleyerek sevgisinin tek ve eşsiz olduğunu ifade eder. Bu, tasavvufi aşktaki istiğrak (kendinden geçme)⁵⁸ ve gayret (kıskançlık, başkasını ortak kabul etmeme) hallerini yansıtan lirik bir ifadedir.

Ey Ulu Divan'da af ricamız

Merhamet merhemini tek ilacımız

Günbegün artıyor günah sancımız

Sensin şifa sunan tabib Efendim

Sensin şifa sunan tabib Efendim

Son dörtlük, müminlerin ahiretteki durumunu ve Hz. Muhammed'e duyulan ihtiyacı ele alarak O'nu bir kurtarıcı ve şifacı olarak konumlandırır. "*Ey Ulu Divan'da af ricamız*" hitabıyla, mahşer gününe ("Ulu Divan")⁵⁹ işaret eder ve Hz. Muhammed'in o büyük mahkemede ümmeti için Allah'tan af dileyecek olan baş ricacı olduğunu belirtir. Bu, şefaate temasının en kritik noktasıdır.⁶⁰ "*Merhamet merhemini tek ilacımız*" dizesiyle, günahların ve hataların yarattığı

⁵⁶ Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm'da Şefaate", 38/412-415.

⁵⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayınları, Eylül, 2020, 121; Abdülbâkî Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2017, 83-84.

⁵⁸ *Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025.

⁵⁹ "O, ödül ve ceza gününün tek hâkimidir". el-Fâtiha ¼.

⁶⁰ Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm'da Şefaate", 38/412-415.

manevî yaralar için tek çarenin O'nun merhameti ve bu merhametin tecellisi olan şefaati olduğunu ifade eder. Merhamet, iyileştirici bir "merhem" ve "ilaç" metaforuyla somutlaştırılır. "*Günbegün artıyor günah sancımız*" dizesiyle, insanın günahlara meyyal yapısına ve zaman geçtikçe artan günah yükünün verdiği manevî acıya ("sancı") dikkat çeker. Bu durum, şefaate ve ilahî affa olan ihtiyacın sürekli ve artan bir şekilde devam ettiğini gösterir. Son iki mısra, "*Sensin şifa sunan tabib Efendim*" dizesinin tekrarıyla, bu manevî sancıların ve günah hastalıklarının şifasının ancak Hz. Muhammed'in manevî doktorluğu ("tabib") ile mümkün olduğunu güçlü bir şekilde vurgular. O, hem af dileyen bir ricacı hem de manevî yaraları iyileştiren bir tabiptir. Tekrar, bu role verilen önemi pekiştirir ve şiiri güçlü bir umut ve niyaz ifadesiyle bitirir.

5. Na'tın Tematik Analizi

Cemal Safi'nin "Na't/Efendim" şiiri, Hz. Muhammed'in hayatından olaylar (Rahip Bahira, mi'râc), O'na atfedilen sıfatlar (Habibullah, İmamlar Sultanı, Tabib), İslâmî kavramlar (Besmele, Kevser, Şefaate) ve şairin kişisel duyguları gibi çeşitli konuları ele almaktadır. Şairin maksadı, dinî temaları işlemek ve okuyucuda Hz. Muhammed'e dair bütüncül bir kavrayış, derin bir sevgi ve sarsılmaz bir bağlılık hissi uyandırmaktır. Tahlilimiz, şiirde görünen ifadelerden hareketle şairin vermek istediği mesaja ve bu mesajın altında yatan anlamlarına odaklanacaktır.

5.1. Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Delilleri

Şiirde Rahip Bahira'nın O'nu çocukken tanınması, gölgelenen bulut, Hz. İsa'nın O'nu övmesi, nübüvvet mührü gibi siyer kaynaklı olaylar ve alametler ile mi'râc gibi metafiziksel tecrübeler anlatılır. Şairin buradaki maksadı, Hz. Muhammed'in peygamberliğini sadece bir dogma olarak sunmak değil, onu hem tarihsel tanıklıklarla hem de doğaüstü işaretlerle kanıtlanabilir bir gerçeklik olarak temellendirmektir. Asıl tema, Hz. Muhammed'in hem bu dünyaya ait, tarih içinde yaşayan bir beşer hem de ilahî âlemlerle doğrudan irtibat kuran, metafiziksel boyutları olan aşkın bir şahsiyet olduğudur. Şair, bu işaretleri kullanarak muhatabının imanını sadece duygusal değil, aynı zamanda rasyonel ve tarihsel temellere oturtmayı, O'nun gerçekliğine dair kesin bir kanaat oluşturmayı hedefler. Mi'râcta peygamberlere imam oluşu, O'nun sadece tarihsel bir devamlılık değil, metafiziksel bir üstünlük ve liderlik taşıdığının bir yorumu olarak sunulur.

5.2. Hz. Muhammed'in Kâinat ve Kurtuluş İçin Mutlak Otorite ve Merkez Oluşu

Şiirde Hz. Muhammed'in peygamberlere imamlık yapması (İmamlar Sultanı), Kevser havuzunun O'na ait olması, tüm varlıkların (insanlar, cinler, evliyâ, enbiyâ) şefaatine muhtaç olması, Allah'ın sevgilisi (Habibullah) olması, İbrahim'in dostu (tevhid zincirinin devamı) olması ana konulardır. Şairin maksadı, Hz. Muhammed'i sadece bir yol gösterici değil, varoluşun ve

kurtuluşun merkezî otoritesi olarak takdim etmektir. Tema, O'nun hem dünya hayatı (ahlak, ibadet) hem de ahiret hayatı (Kevser, Şefaât) için vazgeçilmez referans noktası olduğudur. Peygamberlere imamlığı, O'nun manevî hiyerarşideki tartışılmaz liderliğini; tüm varlıkların şefaatine talip olması ise O'nsuz bir nihai kurtuluşun mümkün olmadığını ima eder. Habibullah olması, bu otoritenin kaynağının doğrudan Allah'ın sevgisi ve seçimi olduğunu gösterir. Şair, bu konuları işleyerek okuyucuda O'na karşı kayıtsız şartsız bir bağlılık ve teslimiyet duygusu uyandırmayı amaçlar.

5.3. Peygamber Aşkıının Metafiziksel ve Kişisel Tezahürleri

Şiirde şairin kendi içten aşkını ("Muhammed aşkıyla der için için"), bu aşkın coşkunluğunu ve tekliğini ("Yoktur bendenizin benden delisi", "Tanımam aşkıma rakib") ifade etmesi; Hz. Muhammed'in Allah'ın Sevgilisi (Habibullah, Son Sevgili) olması; ümmetinden velilerin yetişmesi konuları da yer alır. Şair, aşk temasını iki boyutta işler: Allah'ın Hz. Muhammed'e olan ezeli sevgisi (metafiziksel boyut) ve müminin O'na duyması gereken derin, kişisel ve coşkulu sevgi (kişisel boyut). Tema, Hz. Muhammed sevgisinin, iman ve manevî yolculuğun itici gücü olduğudur. Şairin kendi aşkını "delilik" noktasına varan bir coşku ve sahiplenmeyle anlatması, bu sevginin akıl ötesi, kalbi ve cezbeyle dayalı bir veçhesi olduğunu yorumlar. Bu, sadece bir saygı ifadesi değil, bir aşk ilanıdır. Ümmetinden velilerin yetişmesi, bu sevgi pınarının O'ndan sonra da akmaya devam ettiğinin ve manevî bereketinin sürdüğünün bir göstergesidir. Maksat, okuyucuyu da benzer bir içten, coşkulu ve kişisel Peygamber sevgisine davet etmektir.

5.4. Günahkâr İnsan Karşısında Şefaâtçi ve Şifacı Peygamber

Şair, manzûmede insanın kaçınılmaz kusurluluğu ve günahkârlığı gerçeğiyle yüzleşir. Ancak bu yüzleşme bir karamsarlıkla sonuçlanmaz. Tema, insanın bu acizliği ve günah yükü karşısında Hz. Muhammed'in tek sığınak, tek umut kapısı olduğudur. O, sadece teorik bir kurtuluş reçetesi sunmaz, aynı zamanda ahirette bizzat "af ricacısı" ve dünyada manevî hastalıklar için "şifa sunan tabib"dir. Şair, günahı bir "sancı"ya, Peygamber'in merhametini "merhem" ve "ilac"a benzeterek metaforik bir dil kullanır ve O'nun rolünü somutlaştırır. Peygamber sadece bir öğretmen değil, aynı zamanda ümmetinin manevî yaralarını iyileştiren aktif bir kurtarıcıdır. Şiirin sonundaki tekrar, bu şifa ve kurtuluş mesajının aciliyetini ve merkeziliğini vurgular. Maksat, okuyucuyu günahlarından dolayı ümitsizliğe kapılmadan, tüm umudunu ve yönelişini Hz. Muhammed'in şefaatine ve manevî tabipliğine bağlamaya teşvik etmektir.

6. Dil ve Üslup Özellikleri

Şiirin kelime dünyası, na't türünün gerektirdiği şekilde dinî terminoloji, Sîyer'e özgü isim ve olaylar ile zengindir. "Bulut", "Bahira", "nübüvvet mührü", "bismillah", "Rahman", "Rahim", "Halil", "İbrahim", "babib", "mi'râc", "Burak", "enbiyâ", "Kevser", "evliyâ", "ins ü cin", "şefaât", "pir", "veli", "ulu

divan", "merhamet", "şifa", "tabib" gibi kelime ve kavramlar metnin referans çerçevesini oluşturur. Bununla birlikte, şairin dili, klasik na'tlara kıyasla genellikle daha sade ve anlaşılır bir yapı sergiler. Seçilen kelimeler, Hz. Muhammed'i yücelten, O'na duyulan sevgi ve saygıyı ifade eden olumlu ve hürmetkâr anlamlar taşır ("hikmet", "övdüğü", "şahı Nebi", "habib", "sultan", "tayyib", "sevgili", "merhem", "ilaç", "şifa", "tabib").

Şiirde cümle yapıları genellikle açık, net ve nispeten kısadır. Özellikle ilk dördlüklerde Siyer olayları anlatılırken bildirme ve tasvir cümleleri hâkimdir. Şiirin en belirgin söz dizimsel özelliği, her dördülüğün sonunda tekrarlanan "Efendim" redifiyle kurulan doğrudan seslenmedir. Bu sürekli hitap, şiire baştan sona hâkim olan samimi, kişisel ve derin saygı tonunu oluşturur ve şair ile Hz. Muhammed arasında doğrudan bir diyalog atmosferi yaratır. Bir önceki incelenen şiirin aksine, bu na'tta retorik sorulardan ziyade kesin yargı bildiren ve duygu ifade eden cümleler ağırlıktadır.

Şiirin genel tonu hürmetkâr, bağlılık dolu ve samimidir. İlk dördlüklerde Siyer olayları anlatılırken hikâyeci bir ton görülür. Hz. Muhammed'in vasıfları anlatılırken övgü dolu bir ton hâkimdir. Şairin kendi aşkını anlattığı altıncı dördlükte ton lirik, coşkulu ve son derece kişiseldir. Son dördlükte ise günahların itirafı ve şefaata talebiyle ton, yalvarış (niyaz), umut ve acziyet ifade eden bir noktaya ulaşır. Genel olarak üslup, ilk şiire kıyasla daha kişisel ve duygusal bir doğrudanlığa sahiptir.

Şiirde lirik ve hitabî anlatım biçimleri öne çıkar. Şair, doğrudan "Efendim" diye seslenerek hem kendi duygularını yoğun bir şekilde ifade eder hem de okuyucuyu bu duygu atmosferine çeker. Şair, anlamı derinleştirmek ve ifadeyi güzelleştirmek için çeşitli edebî sanatlardan yararlanır. Siyer olaylarına yapılan göndermelerle telmih sanatı sıkça kullanılır. Son dördlükteki "merhamet merhem", "günah sancımız", "şifa sunan tabib" ifadeleri güçlü metaforlardır. Şairin kendi aşkını anlatırken kullandığı "Yoktur bendenizin benden delisi" ifadesi mübalağa sanatına örnektir. Hz. Muhammed için kullanılan "şahı nebi", "imamlar sultanı", "tabib" gibi ifadeler de O'nun farklı yönlerini vurgulayan mecazlardır.

Sonuç olarak "Na't/Efendim" şiiri, Siyer ve dinî kavramları barındıran anlaşılır bir dil kullanır. Üslubu, sürekli tekrarlanan "Efendim" hitabıyla son derece samimi, kişisel ve hürmetkârdır. Hikâye etme, övgü, lirik coşku ve niyaz gibi farklı tonları barındırır. Bu özellikleri ile hem geleneğe bağlı hem de modern duyarlılığa sahip bir na't örneği ortaya koyar.

Sonuç

Na't geleneği, Türk edebiyatının köklü dinî ve tasavvufî mirası içinde müstesna bir yer işgal eder. Bu çalışmada, söz konusu geleneğin modern Türk şiirindeki izdüşümleri, Cemal Safi'nin *Na't-ı Şerif/Senin*

Üstüne ve *Na't/Efendim* başlıklı iki şiiri üzerinden ele alınmıştır. İlk bölümde na't türünün tanımı, tarihsel gelişimi ve sanatlar arası etkileşimi teorik bir çerçevede değerlendirilmiş; devamında ise bu türün modern şiirdeki devamlılığı ve dönüşümü bağlamında Safi'nin konumu tespit edilmiştir.

Metin analizleri, Safi'nin geleneksel na't temalarını—Hz. Muhammed'in seçkinliği, mucizeleri, şefaat vasfı ve manevi güzelliği gibi—çağdaş şiir diliyle bütünleştirerek işlediğini ortaya koymaktadır. Şair, halk şiiri geleneğinden beslenen yalın anlatımı, hece ölçüsüne dayalı ritmi ve dinî terminolojiyi günümüz okuyucusuna hitap edecek bir estetik harmanlaması sayesinde türün günümüzdeki yenilenmiş formuna katkı sunmaktadır. Retorik sorular, doğrudan hitaplar ve mübalağa gibi klasik tekniklerin çağdaş duyarlılıkla buluşturulması, onun şiirlerine hem özgünlük hem de yoğun bir lirizm kazandırır.

Cemal Safi, na'tı sadece bir övgü formu değil; iman, mahviyet ve ilahî aşkın şiirsel bir ifadesi olarak konumlandırır. Özellikle *Na't-ı Şerif/Senin Üstüne* şiirinde, tekrarlanan istifham yapıları, didaktik bir yaklaşımın ötesinde, okuyucuyu tefekküre yönlendiren bir içtenliğe sahiptir. Şiirlerde sunulan tarihî ve metafizik unsurlar, okuyucunun yalnızca bilgiyle değil, imanî bir hissiyatla da buluşmasını sağlar. Bu yönüyle Safi, geleneği taklit etmektense onu çağdaş bir bilinçle yeniden üretmeyi başarmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında, gelecekteki araştırmaların, Cemal Safi'nin diğer dinî temalı şiirlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi veya onun na'tlarının Sezai Karakoç, Ali Ulvi Kurucu gibi diğer çağdaş na't şairleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmesi önerilebilir. Ayrıca, bu tür metinlerin okur nezdindeki alınılanması ve modern Türkiye'deki dinî hissiyatın edebî ifadesindeki yeri üzerine yapılacak sosyo-edebî çalışmalar da alana önemli katkılar sunacaktır. Netice itibarıyla, Cemal Safi'nin incelenen na'tları, Türk edebiyatında na't geleneğinin modern dönemdeki sürekliliğini ve adaptasyon kabiliyetini teyit eden, dikkate değer edebî ürünler olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça / References

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ' ve müzîlû'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-ehâdis 'alâ elsineti'n-nâs*. nşr. Ahmed el-Kalâş, I-II, Beyrut: Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî, 1985.
- Ahatlı, Erdiñç. "Nübüvvet Mührü (Târihî Süreçteki Algılanması ve Anlamlandırılması)". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2001), 281-302.
- Ak, Murat. *Na'tların Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2014.
- Ak, Murat. *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.
- Arar, Ersin. *Cemal Safi'nin Hayatı ve Edebi Kişiliği*. Trabzon: Avrasya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi, 2019.
- Arslan, Mustafa. "Cemal Safi'nin 'Kâinatın Ulu İmparatoru' Adlı Şiiri Klasik Tarzda Yazılmış Modern Bir Tevhit Midir?". *Dinî Araştırmalar* 10/28 (2007), 197-211.
- Âsım Efendi, Mütercim. *el-Okyânûsü'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît (Kâmus Tercümesi)*. C. 1. İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 1304/1886.
- Atik, Hikmet. *Türk İslam Edebiyatı*. Ankara: Bilay Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020.
- Aydın, Mehmet. "Faraklit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 12, s. 165. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Balcı, İsrâfil. *Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.
- Bolat, Tuncay. *Cemal Safi Üzerine Bir İnceleme*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi, 2010.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. 2. Basım. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.
- Çelebioğlu, Âmil. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Çetişli, İsmail. *Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- Çiçekler, Mustafa. "Na't". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/436. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Demir, Hiclâl. "Zanbak ve Klasik Türk Şiirindeki İzleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 27 (Aralık 2021), 127-157.
- Demirci, Mehmet. *Nûr-i Muhammedî*. İstanbul: Nefes Yayınları, 2013.
- Fayda, Mustafa. "Bedir Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/325-328. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Fayda, Mustafa. "Hâlid b. Velid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.

- 15/289-292. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Fayda, Mustafa. "Câhiliye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/17-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Hamîdullah, Muhammed. "Uhud Gazvesi". Redaksiyon Casim Avcı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/30-33. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr. *Sîretü İbn İshâk*. thk. Muhammed Hamîdullah. Konya, 1981.
- İbn Manzûr, Ebu'l- Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-Arab*. C. 2. Kahire: Dâru'l-Maarif, 1308/1890.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. C. 1. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y.
- Kandemir, M. Yaşar. "Şemâil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/497-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Karakoç, Sezai. *Edebiyat Yazıları I*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1992.
- Kasır, Hasan Ali. *Peygamber Şiirleri*. İstanbul: Denge Yayınları, 1997.
- Kavalcı, Osman. "Na't-ı Mevlânâ". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 11 (1993), 452-458.
- Kaya, Remzi. "Kur'ân-ı Kerim'de İnsân-ı Kâmil". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/2 (Aralık 2021), 410-434. <https://doi.org/10.52637/kiid.1002319>
- Kubbealtı Lugatı*. Erişim 5 Ocak 2025. <http://lugatim.com/>
- Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Komisyon. Erişim 5 Ocak 2025. <https://kuran.diyanet.gov.tr>
- Levend, Ağâh Sırrı. "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* (1972), 35-36.
- Mehmed Rifat. *Mecâmi'u'l-Edeb*. İstanbul: Kasbar Matbaası, 1308/1890.
- Mehmed Salâhî. *Kâmûs-ı Osmânî*. C. 4. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1322/1904.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1374-75/1955-56.
- Öğüt, Salim. "Harem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/127-131. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Özaydın, Abdülkerim. "Asr-ı Saâdet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/500-502. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Özbek, Durmuş. Hârikulâde Olaylar (Mu'cize-İrhâs-Kerâmet-Meûnet-İstidrac-İhânet/Hizlan), *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1997), 167-230.
- Özer, Ahmet. *Türk Edebiyatında Naatler*. İzmir: Kaynak Kültür Yayın Grubu, 2008.
- Safî, Cemal. *Kıyamete Kırk Kala*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2002.
- Safî, Cemal. *Sende Kalmış*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2000.
- Safî, Cemal. *Vurgun*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 1993.

- Safî, Cemal. *Vurgun*. Ankara: Beste Yayınları, 2021.
- Safî, Cemal. *Ya Evde Yoksan*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2008.
- Safî, Cemal. *Ya Evde Yoksan*. Ankara: Beste Yayınları, 2018.
- Tahiru'l-Mevlevî (Olgun). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1973.
- Uzun, Şerife. "Na't Geleneğinde Şeyh Gâlib Örneği". *Turkish Studies* 9/6 (Bahar 2014), 1093-1106.
- Ünal, Sadettin. "Kâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/14-21, İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yavuz, Salih Sabri. "Mi'rac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-2/252-256. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Şefaat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/409-412. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Yeniterzi, Emine. *Dîvan Şiirinde Na't*. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Yüzbaşı, Ali Ömer. *Cemal Safî Hayatı ve Şiiri*. Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.